

ПРОБЛЕМ ПЛАГИЈАТА У НАУЦИ У КОНТЕКСТУ РЕЛЕВАНТНИХ ОДРЕДБИ АУТОРСКОГ ПРАВА И АУТОНОМНИХ НОРМИ КОЈЕ ДОНОСИ АКАДЕМСКА ЗАЈЕДНИЦА

Јован Шарац

Универзитет Унион – Никола Тесла, Факултет за пословне студије и право
Ана Опачић

Висока школа за пословну економију и предузетништво, Београд
Валентина Јовановић

Висока школа за менаџмент и економију, Крагујевац

Аутори овог рада кроз анализу нормативног оквира и праксе посматрају плагијат у смислу ауторског права и плагијат у смислу аутономних норми о академском поштењу. У мери у којој је то нужно дају и објашњења кључних појмова ауторског права као што су ауторско дело, аутор, оригиналност и ограничење права. У раду се кроз конкретне примере даје приказ у којој мери је дозвољена употреба елемената туђег дела, а да се не ради о плагијату или о повреди ауторског права. Посебно се анализирају нека питања која су у директној вези са овом темом као што су опште идеје, начела и принципи, те општа места и јавни домен и њихово коришћење. Аутори се делимично упуштају у механизме санкционисања плагијата уз констатацију да је постојећи систем компликован и прилично неефикасан и да је предмет критике. У закључним разматрањима се посебно истиче да се при процени, односно утврђивању, плагијата мора поступати са посебном пажњом, и да се у саму оцену не сме улазити без детаљне анализе самог рада, како делова тако и текста у целини. У супротном, резултат може бити нетачан, а оцена да се ради о плагијату за собом носи изузетне последице за аутора текста који је оглашен плагијатом, што несумњиво говори о потреби опрезности приликом овакве квалификације, која се може изнети искључиво као резултат једне свеобухватне анализе самог текста у целини.

Кључне речи: *плагијат; ауторско дело; оригиналност; цитирање; опште место*

Увод

У свакодневном говору плагијат означава сваки облик подражавања како у сфери интелектуалног стваралаштва, посебно књижевности, тако и у различитим областима живота као што су одевање, кулинарство, грађевинарство и сл. Плагијат у

смислу права интелектуалне својине поред једног од облика повреде ауторског права често означава и подражавање туђег дизајна те коришћење туђег жига и патента. Тако се прва употреба речи плагијат приписује римском песнику Марциалу, који је у једном од својих епиграма назвао песнике који објављују туђе песме под својим именом „крадљивцима људи“ – *plagiarius* (Лексикон грађанског права, 1996, стр. 483).

Проблем плагијата је посебно актуелан у академској заједници. Бројне афере како у државама у транзицији тако и у стабилним демократијама као што је Немачка, које су довеле у питање и опстанак појединих влада, посебно су нагласиле овај проблем. Примера ради, на мети оптужби за плагијат, праћених увек сумњама бирача у морал људи у политици, били су, више пута, и немачки високи политичари, међу њима и садашњи шеф немачке дипломатије, социјалдемократа Франк-Валтер Штајнмајер, који је одбранио и част и докторат. За разлику од Штајнмајера, двоје министара из владе канцелара Ангеле Меркел морало је да се повуче из политике, јер је доказано да су "преписивачи". Бивши немачки министар образовања Анете Шаван је у фебруару 2013. поднела оставку због плагијата свог доктората. Карл-Теодор цу Гутенберг је дуго времена био најпопуларнији немачки политичар и са свега 40 година је после афере с плагијатом доктората морао да поднесе оставку на функцију министра одбране. После тешких дискусија и огромног притиска јавности, медија и науке, Цу Гутенберг, који је прво негирао оптужбе, затим рекао да се привремено одриче докторске титуле, а онда се трајно одрекао доктората, отишао је из политике, и чак се одселио на други континент. Међутим, остаје као отворено питање да ли су ове афере резултат искрене борбе за интегритет науке или средство обрачуна са конкурентима и политичким противницима. Ово питање се и у нашем друштвено политичком контексту неретко поставља у изненадној, преданој борби против плагијатора. Да ли се интегритет науке штити репресивно или је основ превенција и едукација у служби исте је питање које се у нашој академској заједници не поставља, док је едукација стуб научно-истраживачког рада као превентива (средство) обезбеђења академског поштења у иностранству.

Проблем плагијата је уско везан са ауторским правом. Сматра се да је плагијат стар колико и књижевно стваралаштво. Својевремено је и Шекспир оптуживан да је користио позајмице од античких аутора али и од својих савременика. Чак се и Гетеу приписују речи: „Само присвајањем туђег блага остварујемо нешто велико“. Код нас је за плагијат оптуживан Данило Киш за кога се тврдило да је делове своје књиге „Гробница за Бориса Давидовича“ преузео од неких руских аутора. У науци је за плагијат оптуживан „отац наше роботике“ академик Миомир Вукобратовић. Недавно се појавила књига песника Милоја Дончића „Ресавски венац“ у којој се тврди да су многе песме јужнословенских аутора укључујући Давича, Антића, Цесарића, Диздара и многих других у ствари препевы са страних језика. У живој полемици која се развила на ову тему неки оптужују Дончића да је чак измислио оригинале који су наводно плагијари. Александар Гаталица стоји на становишту да у књижевности од плагирања треба разликовати дозвољене облике преузимања као што је цитат, омаж, реминисценција и потпис, те да се у светлу ових института мора посматрати облик преузимања и у складу са тим квалификовати као дозвољен односно недозвољен.

Историјски посматрано сам систем ауторско-правне заштите као део система интелектуалне својине није увек био универзално прихваћен. Он је настао у оквиру

економског система који се заснива на слободи тржишта и конкуренцији, географски гледано у оквиру културно-цивилизацијског круга западне цивилизације. Овај систем је резултат примене индивидуалистичког приступа и концепта својине и на интелектуална добра. У мери у којој је овај економски систем постао универзалан постао је универзалан и систем заштите ауторских права. Примена овог система претпоставља прецизно разграничење између свог и туђег у области духовног стваралаштва. Друге културе су имале потпуно различит приступ феноменима као што су оригиналност и подражавање. Примера ради у традиционалној кинеској и јапанској култури имитација и подражавање је највећи комплимент који је уметник могао да добије. Ипак ни западна култура није искључива у погледу сваког облика подражавања. Различити правци у књижевности, сликарству и музици који у основи представљају подражавање основних идеја њихових оснивача то најбоље показују. Слична ситуација је и код занатске производње у којој је имитација и подражавање реномираних мајстора начин рада и стандард поступања.

Уколико посматрамо плагијат у светлу ауторског права, он представља повреду моралног права аутора на признање ауторства и на назначење његовог имена, без обзира да ли се повреда односи на целокупно ауторско дело или на његов оригинални сегмент који ужива подједнаку заштиту као и само дело. Плагијат у смислу ауторског права постоји и када се цитирају одломци туђег дела или целокупно кратко ауторско дело супротно правилима датим у чл. 49. Закона о ауторском и сродним правима Републике Србије који гласи: "Дозвољено је без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде за копирање, као и други облици јавног саопштавања кратких одломака ауторског дела (право цитирања), и појединачних кратког ауторских дела, под следећим условима: да је рад објављен; да се поменути делови или кратак рад, без измена, интегришу у друго дело ако ради илустрације, потврде или референце, уз јасну назнаку да је реч о цитату и у складу са добрим обичајима; да се на погодном месту наведе аутор дела, наслов цитираног дела, када је и где је цитирано дело објављено, односно издато, ако су ови подаци познати" (Закон о ауторском и сродним правима, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012 и 29/2016 одлука УС). Кључна одредница код ауторско-правног појма плагијата је потреба идентитета између оригиналног и плагираног дела. Уколико се неко користи туђом идејом, али је испољава у другачијем облику, не чини повреду моралних права аутора. Изузетак од овога, би могло бити већ поменуто право цитирања, када су могуће мање измене дела зарад инкорпорације у нови текст.

Плагијат у науци се уобичајено дефинише као присвајање односно подражавања туђих текстова и идеја. За разлику од плагијата у ауторском праву овде се не тражи идентичност између дела, односно оригиналних сегмената дела, већ је плагијат могуће начинити и парафразирањем, преузимањем туђих идеја без назначивања аутора. У том смислу, ова област познаје и тзв. мозаички плагијат који постоји када се узимају сегменти из више туђих дела (и најчешће парафразирају) и формирају у једну нову целину, али без навођења изворних аутора. Овакви плагијати су далеко сложенији од уобичајених повреда правила цитирања и њихово откривање је по правилу теже. Из овога је јасно да је академски плагијат уско везан за право цитирања у ауторском праву, с тим што свака наука (па и научна институција) има своја строго дефинисана правила цитирања која су по правилу оштрија од ми-

нималних стандарда који познаје наш Закон. Теоретски гледано, могуће је да се ради о плагијату у академском смислу, а да се не ради о повреди ауторског права. Питање које се најчешће поставља је у којој мери је дозвољено користити се елементима туђег дела, а да се не пређе у зону плагијата или дође до повреде ауторског права. Уколико се посветимо дубљој анализи правне природе плагијата, јасно је да је питање плагирања заправо област ауторског права, тачније повреде његове моралне компоненте. Питање недозвољеног преузимања у контексту заштите интегритета науке, и његово утврђивање само наизглед је једноставно. Пре приступања самој анализи текста отварају се бројна питања попут, коришћења општих места и јавног домена, те питање слободе коришћења општих идеја, начела и принципа, као и резултата научног истраживања у целини. Управо из тог разлога, са јавном квалификацијом плагијата треба бити опрезан, и у саму оцену се не треба упуштати без детаљне анализе како појединих делова тако и целог текста јер је „стигма плагијатора равна интелектуалној смртној казни“ (Марковић, 2012).

У погледу правног оквира могуће је дефинисати две врсте норми којима се уређује ова област: норме које доноси држава којима се уређује област ауторског права и аутономне норме које доносе универзитети и факултети којима је уређено питање академског поштења. Имајући у виду врсте одредби којима се ова област регулише могуће је диференцирати две врсте плагијата, плагијат у смислу ауторског права и плагијат у смислу норми о академском поштењу. Ипак, ово је само условна подела јер се ове две врсте плагијата међусобно прожимају. Поред тога, неке државе као што је примера ради Данска, су законом уредиле ово питање (Danish Code of Conduct for Research Integrity, 2014). Исто тако, норме које се односе на ауторско право уопште не познају институт плагијата, али је тумачењем појединих одредби које се односе на повреду моралних права аутора могуће његово посредно извођење. Проблем академског поштења добио је глобални значај те су му посвећене и три међународне конференције и то: у Лисабону 2007, Сингапуру 2010. и Монреалу 2013. На конференцији у Сингапуру усвојена је Сингапурска повеља о академском поштењу (Singapore Statement on Research Integrity, 2010). Ипак на глобалном и регионалном нивоу још увек није усаглашен обавезујући документ у форми међународног уговора којим би се уредило ово питање.

Плагијат у смислу ауторског права

Правни основ за коришћење делова туђег текста садржан је у одговарајућим одредбама закона и међународних уговора којима се уређује област ауторског права. Кључни међународни документ којим је уређена међународна заштита ауторских дела је Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1886/1979). Према члану 2. ове конвенције израз "књижевна и уметничка дела" обухвата поред осталог све творевине из књижевне, научне и уметничке области, без обзира на начин и облик њиховог изражавања као што су: књиге, брошуре, и остали списи, предавања, говори, беседе и друга дела исте природе. Конвенција не даје дефиницију плагијата, али садржи одредбе о ограничењу права. Сходно наведеној одредби национални

закони такође дају дефиницију ауторског дела. Према члану 2. Закона о ауторском и сродним правима Републике Србије: „Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми без обзира на уметничку, научну и другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања, као и допуштеност јавног саопштавања његове садржине (Закон о ауторском и сродним правима, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012 и 29/2016 одлука УС).“ Из ове дефиниције као и многих других произилази да је *ratio legis* заштите ауторског дела његова оригиналност. То значи да ауторско дело мора бар у најмањој мери да носи печат личности аутора, његове индивидуалности и јединствености. У смислу наведеног, уколико би неко деловао шаблонски као нпр. у занатској производњи то дело не би било оригинално и као такво не ужива ауторско-правну заштиту. "Са становишта ауторског права дакле, оригинална је свака духовна творевина која није резултат намерног и несвесног подражавања већ постојеће културне баштине или интелектуалног рада, који је строго детерминисан спољним оквирима, који не оставља простор за изражавање личне духовне индивидуалности онога који ради" (Марковић Слободан, 2013, стр. 38). Ауторско право, не штити идеју као такву, него оригиналан начин изражавања те идеје. Тек када идеја добије одговарајућу форму уз испуњење других услова може настати ауторско дело. Оно такође у смислу наведене одредбе мора да преставља духовни садржај односно да има одговарајуће значење. Закон не поставља никакве услове у погледу његове уметничке, научне и друге вредности. Прописи који се односе на област науке могу да поставе, примера ради, као услов да дело представља допринос развоју одговарајућег подручја науке, међутим, то није од утицаја за ауторско-правну заштиту. То може свакако да буде од утицаја на избор у одговарајућа научна звања или за објављивање научног чланка у референтном часопису, али је са аспекта ауторског права потпуно ирелевантно. Несумњиво је да нити једно дело не може бити у потпуности оригинално, те према томе нису ни сва дела у једнакој мери оригинална. У погледу обима заштите, ауторско право штити само оригиналне елементе ауторског дела. Ван ауторско-правне заштите остају елементи дела који се могу сматрати општим културним наслеђем укључујући и тзв. општа места, затим идеје, начела, принципи и упутства те методи техника стварања дела. О свим овим елементима, у мери у којој је то релевантно за ову тему, биће речи у раду.

Ауторима књижевних и научних дела се гарантује заштита моралних и имовинских права. Код ауторских дела посебно су наглашена морална права. Она обухватају право аутора да буде признат као аутор дела (право патернитета), право на назначење имена, право да објави дело, право да се супротстави измени дела (право на заштиту интегритета дела), право да се супротстави сваком недостојном коришћењу дела, посебно на начин на који се угрожава углед аутора и право на покајање. Право патернитета односи се како на коришћење дела у целини тако и на коришћење појединих одломака. У погледу имовинских права, аутори књижевних и уметничких дела уживају искључива права на коришћење дела у телесној и бестелесној форми. Имовинска права аутора трају за живота аутора и 70 година након његове смрти, док морална права аутора трају и по престанку моралних права. Према члану 108. Закона о ауторском и сродним правима Републике Србије по истеку рока трајања имовинских права аутора о заштити моралних права аутора старају се удружења аутора, инсти-

туције из области културе, науке и уметности. За разлику од дуалистичке концепције, у Републици Србији и примера ради Републици Хрватској прихваћена је монистичка концепција, по којој ауторско право траје за живота аутора и 70 година после његове смрти, те истеком рока постаје јавна својина. Међутим, додатно се прецизирају обавезе корисника дела које је у јавном домену попут: обавезе признања ауторства, поштовања ауторског дела, части и угледа аутора (Закон о ауторском и сродним правима Републике Хрватске, Службени гласник 167/03, 79/07, 80/11, 125/11, 141/13, 127/14., чл. 106). Овом одредбом како у српском тако и у хрватском праву предвиђено је да свако лице има право да штити патернитет и интегритет дела, као и да се супротстави сваком облику недостојног искоришћавања ауторског дела. Ова одредба практично значи да ауторска морална права заправо трају вечно и да свако лице има легитимитет да покрене одговарајуће поступке ради заштите ових права.

Закони садрже детаљне одредбе којима се уређује ограничење ауторског права. Управо ограничења ауторско-правне заштите су од фундаменталног значаја за приступ знању у свим областима науке. „Под појмом приступа знању подразумева се слободан приступ информацијама, идејама, поступцима, методама рада и другим интелектуалним добрима која не уживају ауторско-правну заштиту или су инкорпорисана у друга добра која уживају такву заштиту“ (Поповић Душан, 2012, стр. 276). У том смислу према члану 10. Бернске конвенције дела која су на законит начин учињена доступним јавности, дозвољено је цитирати у складу са добрим обичајима, док су цитати по обиму оправдани циљем коме служе. Сходно овој одредби члан 49. Закона о ауторском и сродним правима Републике Србије предвиђа: „Дозвољено је без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде умножавање, као и други облици јавног саопштавања кратких одломака ауторског дела (право цитирања), односно појединачних кратких ауторских дела, под следећим условима: да је дело објављено; да се поменути делови, односно кратка дела, без измена, интегришу у друго дело ако је то неопходно ради илустрације, потврде или референце, уз јасну назнаку да је реч о цитату и у складу са добрим обичајима; да се на погодном месту наведе ко је аутор цитираног дела, који је наслов цитираног дела, када је и где је цитирано дело објављено, односно издато, уколико су ти подаци познати“ (Закон о ауторском и сродним правима, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012 и 29/2016 – одлука УС.). Већина закона под утицајем идеја просветитељства предвиђа да ће се заштита ауторских права односити на остварења, али не и на идеје, поступке, методе, операције, или математичка решења као таква. Примера ради, Законом о ауторском и сродним правима, предвиђено је да ауторско-правном заштитом нису обухваћене опште идеје, начела, принципи и упутства који су садржани у ауторском делу. Циљ ових одредби је да идеје и информације остану слободне и да не постану ничија својина чак ни у случају да су инкорпорисане у ауторско дело. Свако лице може слободно да их користи и даље развија. Уколико су научна открића и научне теорије изложене и описане у ауторским делима, аутор открића има ауторска права на тим делима. То значи да се ауторско-правна заштита не односи на научно откриће, односно на научну теорију или хипотезу као такву већ на њихове конкретне формулације. Примера ради, Алберт Ајнштајн је Специјалну теорију релативитета изложио у чланку који је објављен заједно са још два његова рада у часопису "Annalen der Physik" бр. 17. У конкретном случају, ауторско-правна заштита се односи на чланак као целину и на све његове делове укључу-

јући и ауторску формулацију ове теорије. Ауторско-правна заштита се не односи на саме теорије и физичке законе које дело садржи. Ипак ово не значи да је дозвољено навођење саме теорије без назнаке да је Алберт Ајнштајн њен аутор. Велики број научних дела, садржински гледано, не садрже оригиналне садржаје. Постоје и тзв. прегледни научни чланци који дају само преглед истраживања, идеја и достигнућа у одређеним областима. И они као такви, уколико као целина представљају оригиналну духовну творевину, предмет су ауторско-правне заштите. Ово ограничење не значи да се открића, научне теорије и хипотезе у смислу одредби о академском поштењу могу користити без навођења извора. Принцип академске слободе претпоставља њихово коришћење и даље развијање, али уз поштовање прописа о академском поштењу, односно навођења референци. Слична је ситуација и са чињеницама. Преузимање чињеница из ауторског дела само по себи није повреда ауторског права. „Како је ауторско дело духовна творевина, његова повреда се не може огледати само у преузимању чињеница из ауторског дела, већ и онога што дело чини ауторском творевином. Чињенице су део стварности, а не људског духа и зато њихово преузимање, само по себи, не може бити повреда ауторског права“ (Одлука Врховног суда Републике Србије, Гж. 11/2002). Ипак и у овом случају, посебно када је у питању оригиналан избор и распоред, неопходно је навођење референци. У погледу количине преузетог материјала закон не поставља никаква ограничења. Према ранијем законодавству да би дело било оригинална духовна творевина било је предвиђено да дословно навођење одломака из објављених књижевних, уметничких и научних дела не износи више од једне трећине (Закон о ауторским правима, 1957, чл. 16). Према једној судској одлуци дозвољено је без дозволе аутора и плаћања накнаде преузимање до једне четвртине текста. Ипак, по овом питању треба бити опрезан јер се наведена одлука односи на преузимање дословних цитата из једног дела без навођења референци (Решење Врховног суда Србије, Гж 585/92). Према овој одлуци ауторско право тужиоца је повређено тиме што је тужени у своју књигу из научног рада тужиоца преписао поједине реченице, делове страница и целе стране, са илустрацијама (укупно 42 странице), мада ови делови чине мање од четвртине рада од којих су узети, тужени нису ни код једне позајмице текста или слике посебно цитирали изворно дело, име и презиме тужиоца, као аутора и порекло те позајмице (Водинелић, 2015).

Јавни домен је институт који означава сферу стваралаштва које није заштићено ни ти једним правом интелектуалне својине. Практично обухвата целокупно интелектуално наслеђе човечанства изузимајући малу сферу која је заштићена ауторским правом или другим правом интелектуалне својине. Заједно са традиционалним знањима, дела из јавног домена представљају основ за стваралачки рад. Историјски посматрано, јавни домен је претходио праву интелектуалне својине. Наиме, све до проналаска штампарије коришћење ауторских дела било је слободно. Тек након проналаска штампарије постала је могућа економска експлоатација књижевних дела, па се јављају и први правни прописи којима је уређена ауторско-правна заштита. Можемо рећи да је јавни домен сфера која претходи ауторско-правној заштити и сфера у којој свако ауторско дело једног дана завршава. Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела предвиђа да се у јавном домену налазе дела која више не уживају ауторско-правну заштиту. Познати француски књижевник Виктор Иго је поред осталог и одредио два основна обележја јавног домена: да дело након што га аутор објави није више једино његова

својина већ постаје и друштвено јавно добро и да је сигурна судбина свих дела да једног дана постају јавно добро (Dusollier, 2010). Колико су креатори Бернске конвенције били визионари показује и чињеница да се концепт јавног домена који су они понудили у основи користи и данас. Када су у питању ауторска дела, у јавни домен улазе пре свега дела која су настала пре успостављања система ауторско-правне заштите, дела за која је истекла ауторско-правна заштита и дела чији су се аутори одрекли ауторско-правне заштите. У јавни домен улазе и дела која по закону не уживају ауторско-правну заштиту као што су народне умотворине и фолклор. Последњих година постоје читави покрети аутора који имају програмски циљ да своја дела стављају у јавни домен. Они, најчешће објављују дела на интернету са обавештењем да се могу слободно користити. Поред тога, у јавни домен улази и све оно што је искључено из ауторско-правне заштите, али и општа места о којима ће у наставку рада бити речи. Идеал који неки постављају је да сва дела која спадају у јавни домен буду слободно доступна путем интернета. О значају сфере јавног домена говори и податак да се овим питањем бави и Комитет за развој и интелектуалну својину Светске организације за интелектуалну својину. У овом процесу, циљ који има WIPO је да се очува богатство јавног домена и да се помогне државама чланицама да у оквиру својих законских прописа идентификују материју која је сврстана у јавни домен. У области ауторског права је планирана израда студије о ауторском и сродним правима и јавном домену, у којој ће се на основу упоређивања и анализе националног законодавства дефинисати јавни домен. На изричит захтев земаља у развоју, у овом тренутку предмет дискусије нису традиционална знања, фолклор и јавни домен јер се ове државе залажу да се статус ове врсте знања буде уређен посебном конвенцијом. Треба имати у виду да на многим делима која улазе у јавни домен и даље постоје ауторска морална права. У том смислу у складу са одговарајућим законским одредбама о њима воде рачуна одговарајуће институције у области културе. Нека законодавства иду даље као нпр. српско које предвиђа да свако лице има право да штити патернитет и интегритет дела, као и да се супротстави сваком облику недостојног искоришћавања ауторског дела. Мада је јавни домен непресушан извор интелектуалног стваралаштва приликом његовог коришћења неопходно је држати се одговарајућих правила. Чак и у случају ако се ради о народним умотворинама или делима непознатих аутора на којима је истекла ауторско правна заштита или делима која потичу из правних система која не признају морална права аутора то је потребно навести у одговарајућим референцама или упутити на назив збирке из које је преузет цитат. У прилог овоме говори и податак да су Законом о ауторском праву Велике Британије 1988. године уведена морална права аутора и то право на признање ауторства и право на заштиту интегритета дела (*Copyright law of the United Kingdom, 1988*).

Плагијат у смислу аутономних норми о академском поштењу

Аутономне норме које доносе универзитети и поједини факултети су део ширег корпуса на коме се темељи образовни систем, наука и култура у најширем смислу. Ове норме се односе на вредновање научног рада као једног од услова за стицање

одговарајућих звања у образовању и науци. У делу који се односи на плагијат ове норме су много строжије у односу на норме ауторског права. Према Кодексу професионалне етике на Универзитету у Београду, у члану 5. се посебно дефинише однос према професији, те се као обавеза сваког члана научне заједнице намеће стална тежња ка стицању знања и научном напредовању, у циљу стицања највиших научних звања (Кодекс професионалне етике Универзитета у Београду, 2016). Управо се у овом члану и дефинише начин на који се остварује ова обавеза. Неопходно је да у раду чланови академске заједнице испољавају интелектуално поштење и да се уздржавају од морално неприхватљивог понашања. Посебно се издваја сваки облик плагирања радова и идеја, учињен од стране академске заједнице као морално неприхватљиво понашање. Наведена одредба је додатно разрађена одговарајућим актима појединих факултета. Тако нпр. према Правилнику о академској честитости студената Универзитета у Београду - Факултета политичких наука (Правилник о академској честитости студената Универзитета у Београду - Факултета политичких наука, 2012), се прецизира појам плагијата и аутоплагијата. Према члану 4. овог правилника: "плагијат, односно представљање туђих идеја или туђег рада, у целини или деловима, без навођења изворног ауторства или изворника је чин противзаконитог присвајања туђих духовних творевина и њиховог приказивања као својих. Аутоплагијат је представљање свог раније објављеног или за другу сврху искоришћеног рада као новог и оригиналног. Актом плагијата или аутоплагијата студент чини један од најтежих академских прекршаја." У даљим одредбама правилника се даје опис радњи плагирања и аутоплагирања. Следствено томе плагијат настаје дословним преузимањем текста другог аутора, односно копирањем из електронских или штампаних извора, са српског или страног језика, у деловима или целости, без навођења имена аутора и извора из кога је текст преузет, као и без јасног обележавања преузетог дела. Затим, препричавање и сажимање текста другог аутора из електронских или штампаних извора, са српског или страног језика, у деловима или целости, без одговарајућег навођења имена аутора и извора из кога је текст преузет, као и без јасног обележавања препричаног дела, као и представљање идеја других аутора као својих, без одговарајућег навођења имена аутора односно извора из кога је текст преузет (Правилник о академској честитости студената Универзитета у Београду - Факултета политичких наука, 2012, чл. 5). Под аутоплагијатом Правилник одређује представљање сопственог рада као оригиналног када је он у потпуности истоветан са радом који је претходно већ искоришћен на садашњем или претходном нивоу школовања, или је већ коришћен за друге сврхе, као и коришћење више од једне трећине сопственог рада без навођења чињенице да је он већ био искоришћен на садашњем или претходном нивоу школовања, или је већ коришћен за друге сврхе (Правилник о академској честитости студената Универзитета у Београду – Факултета политичких наука, 2012, чл. 6).

Универзитети у Србији на сличан начин одређују и санкционишу плагијат, међутим интересантан је Етички кодекс Универзитета Црне Горе који у преамбули посебно наглашава у тачки 3. да се овим кодексом посебно промовише начело научне честитости. У делу који говори о професионалној дужности се наводи следеће: "Професионалној слободи је иманентна дужност академских грађана да унапређују сопствена знања и власти те компетенције, развијају и подстичу критичку мисао,

уздижу академске слободе и слободу духа, правично користе, шире и преносе знања и у сваком другом погледу испољавају интелектуално поштење." Чланом 4. се гарантује поштовање моралних, имовинских и других права титулара интелектуалне својине. У члану осам дефинише дозвољено преузимање као: "дословно навођење туђег ауторског дјела (цитата) које је на законит начин постало приступачно јавности, ради научног истраживања, наставе, критике, полемике, рецензије, осврта у мјери оправданој сврхом која се жели постићи, у складу са добрим обичајима, на начин да се морао назначити извор и име аутора". Посебно интересантан је члан 18. који регулише изузетно актуелну појаву дописивања на радове услед све оштријих критеријума за напредовање, те се неретко дешава да је коаутор заправо искључиви аутор текста. Према овом члану Кодекса "неприхватљиво је ауторско дописивање на радове чињено из сервилности или утицаја на друге радове са позиције субординације или другог облика зависности и других побуда."

Питање академског поштења је детаљно регулисано на универзитетима у свету, дефинисање није ништа битно другачије но приметно је да инострани универзитети посебан акценат стављају на едуковање како студената тако и шире академске заједнице. Правилници факултета у иностранству до детаља разрађују материју недозвољеног преузимања. Посебна улога је додељена професорима, који су дужни да, уколико уоче да студент није довољно едукован из ове области, му посвете посебну пажњу у виду додатних консултација на ову тему (Irene Glendinning, 2013). Према одредбама NYU Law који се тичу одредби академског поштења (Pledge of Academic Honesty, стр. 26-27) преписивање, плагијат, фалсификовање академских докумената или вишеструко презентовање истог рада са циљем остварења користи је кажњиво. Посебно се наводи да је плагијат академски прекршај и да представља озбиљно кршење студентских прописа. Такође, интересантно је да је и на студентима обавеза да пријаве случајеве плагијата декану, а као санкција за овакво кршење предвиђена је суспензија, смањење оцене или изјава запечаћена у студентском досијеу. Приметно је и поступање са посебном пажњом по начелу дискретности и поверљивости у случају поступања по пријави да се ради о плагијату. У овом документу је приметан акценат на едуковање студената и чланова академске заједнице у погледу разграничења дозвољеног и недозвољеног понашања, и то тако да су илустровани примери могућих ситуација у којима се студенти неретко могу наћи, са поуком које понашање као дозвољено треба да изабере. Јасне дефиниције дају водећи светски универзитети, попут оних да се цитати морају ставити између наводника или у посебан параграф, а да се њихов извор мора навести. Такође, парафразирани материјал се мора правилно означити, да не би дошло до недозвољеног преузимања. Забрањено је намерно или крајњом непажњом представљање рада других као свог и сл. (Columbia Law School, Faculty Resolution on Principles of Academic Honesty). Посебно тежак облик плагијата представља недозвољено преузимање комплетног текста и представљања као свог (Yale University, Yale College Undergraduate Regulations, Definitions of Plagiarism, Cheating, and Documentation of Sources). У поређењу са другим државама, посебно водећим светским универзитетима, чини се да је атмосфера у нашој земљи креирана инквизиторски, док овај превентивни део у виду едукације студената и младих истраживача потпуно изостаје.

Плагијат се слично дефинише и у литератури. Куба и Кокинг у својој методологији дају низ корисних упутстава истраживачима: "Када презентирате речи и идеје неког аутора као да су ваше ви онда радите плагијат. Било да директно наводите или да сумирате својим речима идеје других морате да признате дуг према другом. То ради-те тако што адекватно указујете на изворни материјал у складу са претходно објашњеним упутствима (Kuba, Li; Koking Džon, 2004, стр. 169)." Поред писаних норми постоје и обичаји који се пре свега односе на објављивање научних радова у сврху научног напредовања. Дуготрајном применом њих поједини часописи преузимају и они постају правила која имају обавезујућу правну снагу. Повремено долази и до њихове кодификације у форми различитих упутстава ауторима или методологија за израду научног текста. Евидентно је да аутономне норме којима се уређује академско поштење забрањују плагирање како делова текста тако и идеја. Ово је уједно и кључна разлика између плагијата у ауторском праву и плагијата у смислу аутономних норми у науци. Као што је већ речено у смислу ауторско-правне заштите идеје као такве нису заштићене. Приликом оцене да ли се ради о плагијату неопходно је поред појединих делова анализирати текст у целини. У одредбама једног од најбољих светских универзитета у делу који се тиче академског интегритета се плагијат објашњава кроз детаљну анализу примера, те се у једном наводи да је и парафразирање целокупног текста уз задржавање основне идеје ипак плагијат, и да је потребно да се на крају парафразираног текста означи извор и на тај начин избегне повреда академског интегритета (Princeton University, Academic Integrity, Examples of Plagiarism). Такође, овај универзитет предвиђа и санкционише лажно цитирање, дакле презентовање извора који заправо нису коришћени, изједначавајући их у последици са плагијатом (Princeton University, Academic Integrity, Misrepresenting Original Work).

Када је у питању форма преузимања идеје могуће су две ситуације да се по систему "copy paste" преузме сама идеја и њена формулација или да се преузме само идеја и да се представи као своја на начин да се формулише властитим речима. У погледу врсте плагијата у литератури је до сада идентификовано седам облика плагијата и то: када аутор текста није особа која је назначена као аутор, него је текст написао неко други у договору са њом – "ghost writing"; уколико неко назначи да је аутор целог туђег дела – "full plagiarism"; представљање властитог претходно објављеног рада као изворног или преузимање делова властитог објављеног рада без навођења извора – "self-plagiarism"; објављивање превода туђег текста без навођења извора – "translation plagiarism"; преузимање делова туђег текста без навођења извора – "copy paste plagiarism"; парафразирање туђег текста или идеја, без навођења извора – "paraphrasing"; те цитирање изван контекста односно непрецизно цитирање – "citation out context" (Citation etiquette, How to handle the intellectual property of others, Swiss Federal Institute of Technology Zurich). У непрецизно цитирање спада и ситуација када се примарно извори уопште не користе већ се подаци односно цитати црпе из секундарних извора који се уопште не наводе. У литератури се овај плагијат назива плагијат секундарних извора – "plagiarism of secondary source" (Brian Martin, 1994, стр. 37). У литератури се наводи и институционални плагијат као један облик "ghost writing-a". Он је уобичајен у неким областима као што су популарна штампа, политика и неке бирократске структуре. Многи политичари, спортске и филмске звезде, објављују биографије које је написао неко други.

Исто тако, за познате новинаре који су превише заузети колумне и текстове често пишу млађи и још увек неафирмисани сарадници. Сматра се, да је дозвољен облик плагирања када, за политичаре и друге јавне раднике, говоре пише неко други ("speech writer") поштујући правила конкуренције. Амерички политичар Јозеф Бајден (Joseph Biden) је 1987. године оптужен за плагијат јер је преузимао говоре од других политичара док је "speech writer" и у овом случају третиран као прихватљив облик плагирања јер се ради о лицима која су у подређеном положају (Brian Martin, 1994, стр. 40). Слично је и у администрацији, где је подређени у односу на онога ко доноси одлуке нека врста "ghost writing-a". Ипак, за ово постоји чврст правни основ у законској одредби према којој су из ауторско-правне заштите изузета дела из области законодавства, управе и судства. Код "ghost writing-a" ради се о тзв. симулираном коауторству где се као коаутори научних и стручних радова дописују колеге и пријатељи, али и лица према којима аутор има однос подређености (нпр. доценти, ментори, шефови катедри, директори истраживачких института и лабораторија и сл.). Посебан проблем је што у многим случајевима лица која се налазе на одређеним позицијама инсистирају да буду наведена као коаутори. Ово је противно универзалним принципима према којим да би неко био означен као аутор, односно коаутор неопходно је да је учествовао у креирању истраживачке идеје, самом истраживању те на крају и у писању рада. У свим овим случајевима у смислу ауторског права повређено је право патернитета. Аутоплагијат може да представља прекршај у смислу одредби о академском поштењу, док са аспекта ауторског права он није релевантан јер је немогуће да неко повреди своје ауторско морално право.

У погледу начина цитирања могуће су три ситуације: дословно цитирање, резимирање и парафразирање. Дословно цитирање се најчешће примјењује када се ради о изузетно значајним деловима текста као што су дефиниције, формулације научних закона и теорија, сентенце, карактеристични примери и сл. У том случају неопходно је дословно преузети предметни текст из извора, ставити га под знаке навода и упутити на референце. Код овог облика коришћења туђег текста проблем је што се дословни наводи тешко интегришу у текст. "Познато је, наиме: када се научна информација (идеја, чињеница), црпе из неког извора, парафразира или резимира властитим речима, она се боље асимилира, постаје ауторова својина" (Мидхат Шамић, 2003, стр. 63). Због тога се често користе друга два метода. Резимирање се најчешће користи када су у питању дужи текстови као што су монографије и чланци, а неопходан је осврт на рад у целини или значајнији део рада. Примера ради, овај метод се користи када се у прегледном научном раду излаже садржина појединих теоријских схватања. Резимирање се врши својим речима на начин да се преприча текст у целини. Уколико се у оквиру резимеа ради илустрације дословно наводе поједине реченице њих је неопходно означити знаковима навода. Парафразирање је у основи слично резимирању али се у овом случају ради о краћим текстовима као што су нпр. поједини пасуси. Приликом парафразирања текст треба препричати својим речима. Погрешно би било уколико би аутор приликом парафразирања поједине речи само заменио синонимима. Аутор иде корак даље, па у даљем тексту даје упутство у погледу начина резимирања и парафразирања. „То парафразирање и резимирање се обавља, углавном, на следећи начин: фрагмент који се жели парафразирати или резимирати прочита се пажљиво, не једном, обраћајући при томе посебну пажњу на зна-

чајне идеје и чињенице; онда се, не гледајући у текст, садржина параграфа парафразира или резимира по сјећању; парафраза или резиме се могу упоредити са текстом написа тек пошто се заврше да би се аутор увјерио да није што год изоставио, или основну мисао текста измијенио, изневјерио; уколико би се аутор текста загледао у оригинал за вријеме самог парафразирања или резимирања, излагао би се опасности да из њега дословно пренеси, позајмљује ауторове ријечи и фразеолошке обрте. Уопште, читавај биљешци, па и парафрази или резимеу туђег текста, треба дати што личнију ноту, поткријепити их личним опсервацијама, мишљењима, погледима, и формулисати их сопственим ријечима" (Мидхат Шамић, 2003, стр. 63-64). Треба нагласити да се текст који није преузет у целини и где су извршене макар минималне измене никад не ставља под наводнике, али се обавезно наводе референце. Ипак и овде су могуће злоупотребе. Као што је познато према уобичајним стандардима сваки чланак, а и већина монографија садржи ауторов резиме са преводом на један светски језик. Уколико би неко примера ради ауторски резиме преузео по систему "copy paste" не би се радило о резимеу већ о плагијату.

Питање коришћења општих места је од посебног значаја за овај проблем. Опште место спада у ону групу појмова које свакодневно користимо, али које тешко дефинишемо. Теоретски гледано могуће је разликовати две врсте општих места. Постоје ствари и односи где је могућност креативног израза ограничена и које практично није могуће другачије рећи него како је безброј пута речено. То су пре свега свакодневни изрази и фразе али и неке универзалне истине као нпр. „земља се окреће око своје осе“. Исто тако постоје мисли и односи који су велики број пута у свакодневном животу и у литератури написане и изговорене на идентичан начин. У том смислу и Вујаклија дефинише опште место као: „у литератури на стотине пута написана мисао“. У ову групу спадају и правни стандарди и сентенце, неке дефиниције правних института и сл. Примера ради, још од Римског права *actio negatoria* дефинисана је као тужба због сметњи поседа. Као пример општег места може да послужи пресуда Врховног привредног суда, Сл. 966/64 од 17. 11. 1964. године, према којој не представља повреду моралног ауторског права када се књизи да наслов "Савремено новинарство", какав већ има друга књига, а дода и поднаслов "у свету и код нас". Ови елементи се сматрају заједничким културним наслеђем. Другим речима, то су сазнања, информације и вештине чију рецепцију вршимо учењем, а да тога нисмо ни свесни. Стваралачка активност претпоставља избор научених информација, њихово међусобно комбиновање, вредновање и преиспитивање и низ других умних операција, али и додавање онога што је резултат властитог искуства. Занимљиво је да етички кодекси универзитета по правилу не дефинишу опште место. Приликом навођења општих места није потребно наводити референце мада је понекад корисно то назначити одговарајућим изразом као нпр. „уобичајено се сматра“, „најчешће се дефинише“, „у свакодневном говору“ и сл. Исто тако погрешно је приликом коришћења општих места упућивање на извор као нпр. уџбеник, енциклопедију или монографију. Мада, као што је наведено, услов за заштиту научног дела ауторским правом је оригиналност, те закон не прави ограничења у смислу количине материјала у делу која морају бити оригинална духовна творевина аутора. Нека дела као што су универзитетски уџбеници се у великој мери састоје од општих места или других садржаја који сами по себи не представљају оригиналну грађу. Исто тако садржина ових дела је у великој мери одређена наставним програмима

за поједине наставне дисциплине. Професор Водинелић у чланку под називом "Забрана плагирања и прео цитирања у науци" издваја занимљиво иако противречно мишљење вештака у предмету *В.Ш. против С.Л.*: "универзитетски уџбеници из домена позитивно-правних дисциплина нису и не могу да буду по својој природи, оригинална дела оног калибра и степена као што су монографије, студије и научни чланци. Многи пасуси или странице таквих учила, односно чак цели поједини делови њима обухваћене материје постају (или су то већ) део опште правне културе, уживају статус неке врсте јавног добра. Као такви они се мање-више, на овај или онај начин, скоро нужно појављују, да не кажем понављају у малтене свим уџбеницима посвећеним датој правној грани." Вештак међутим није доследан па поред осталог каже: "универзитетска учила посвећена поглавито живим нормама правног система кадра су да задобију индивидуалност њихових писаца, да њихово појављивање у јавности буде оправдано путем утиснутог печата аутора у припадајуће странице." Утисак је да је вештак у овом случају био пристрасан јер је недопустиво да се без референци преузимају цели пасуси и странице (Водинелић, 2015). Слична ситуација је и са различитим хрестоматијама, збиркама судских одлука, енциклопедијама, речницима и многим другим сличним делима. Оно што у овим случајевима може дати оригиналност, а самим тим и ауторско-правну заштиту, јесте сам избор и распоред грађе. Теоретски гледано могуће је да се дело у целини састоји од општих места, али да због оригиналног избора и распореда грађе представља оригиналну духовну творевину. У том смислу, посебно када су у питању докторске дисертације могуће је да дело није плагијат, али да не представља никакав допринос науци, што је питање које превазилази оквире ове теме. Исто тако могуће је да дело представља плагијат, а да су преузета само општа места под условом да је преузет њихов избор и распоред без одговарајућих референци.

У погледу начина извршења плагијата у литератури преовлађује став да је намера нужан елемент да би постојао плагијат. „Оправдано би било неком пребацити плагијат само ако починилац присваја туђе духовно добро, дакле, строго говорећи дела умишљено" (V. Rieble, 2010, стр. 62). Када говоримо о намери као елементу радње плагирања, односно о кривици или крајњој непажњи, сама реализација истих није довољна за активацију кривичног поступка, важан елемент представља и стицање какве имовинске користи свесним извршењем радње плагирања. Дакле, овде говоримо о испуњењу кумулативних услова: да је радња плагирања извршена, да код извршиоца постоји намера или је дејствовао у крајњој непажњи и да је таквим противправним понашањем стекао одређену имовинску корист. Код плагијата у контексту ауторско-правне заштите, намера односно кривица нису нужан елемент, довољно је да је радња извршена, да је извршен пропуст да се аутор наведе у складу са правом патернитета. Субјективни елемент рађа могућност подношења одштетног захтева. Када говоримо о потпуном плагијату, ситуацији да једно лице својата туђе дело, не поставља се питање намере, она је несумњива. Међутим имајући у виду модерне технологије, приликом цитирања теоретски је могуће да фуснота „побегне“. Статистички гледано непажња ове врсте није реткост. Можемо претпоставити да ако се то у једној обимној студији десило само једном више је него вероватно да је у питању непажња, односно грешка техничке природе те из тог разлога је важно не упуштати се олако у констатацију да се ради о плагијату уколико се не посматра анализиран текст у целини.

Санкционисање плагијата

Постојећи правни оквир даје два механизма санкционисања плагијата. Закон о ауторском праву даје могућност грађанске тужбе због повреде права. У начелу нема никакве разлике да ли се ради о повреди ауторских моралних или имовинских права. Ова тужба се може поднети независно од тога о којој врсти плагијата се ради. По логици ствари она је искључена једино када се ради о аутоплагијату. Исто тако она је искључена и када је у питању "ghost writing", односно када аутор текста није особа која је назначена као аутор, него је текст написао неко други у договору са њом. Треба имати у виду да у овом случају није искључена ни кривична одговорност за кривично дело повреде моралних права аутора и интерпретатора из члана 198. и кривично дело неовлашћеног искоришћавања ауторског дела и предмета сродних права из члана 199. Кривичног законика (Кривични законик, Сл. Гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014). Исто тако, није искључена ни могућност кривичне одговорности за кривично дело преваре (чл. 208. Кривичног законика), уколико се докаже да је лице путем плагијата остварило противправну имовинску корист (нпр. напредовање на послу, повећање плате стицањем вишег академског звања и сл.). Постоје разни облици одговорности у оквиру норми којима се уређује рад научних радника и санкције могу бити веома оштре (нпр. одузимање научног звања, искључење из научне установе итд.). Овим прописима уређено је пре свега одузимање одговарајућих академских и научних звања. Чланом 88. Закона о научно истраживачкој делатности је предвиђено да комисија може одузети научно звање ако се утврди да су научни радови на основу којих је кандидат изабран у звање представљају плагијат. Сличну одредбу у члану 33. став 2. садржи и Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативног исказивања научно истраживачких резултата истраживача (Сл. Гласник РС, број 38/08).

Овај систем је примењив код свих врста плагијата укључујући и аутоплагијат. Ипак он се показао као доста компликован и прилично неефикасан те је због тога предмет критике. „Систем расуте, дифузне институционалне правне реакције на плагијат по праву о науци могао би бити употпуњен у интересу ефикасне правне реакције инструментима права о науци изградњом једне националне институције за питање исправности поступања у науци, научне честитости укључујући и питање плагијата“ (Водинелић, 2015, стр. 137). Поставља се питање да ли би успостављање институције која би се системски бавила овим проблемом ограничило аутономију универзитета. Оно што свакако представља проблем је што не постоји изграђен систем за откривање плагијата. То је још увек дуг и компликован процес са неизвесним резултатом. Многи пуно полажу на развој нових електронских технологија. Универзитети и поједини факултети располажу компјутерским програмима који идентификују преузете делове текста под условом да су дела из којих је преузет спорни материјал доступна у електронском облику. Проблем је што програм не разликује општа места и друге облике законитог преузимања од плагираних делова. Исто тако програм не разликује делове текста који су преузети из радова који су написани на страним језицима. За очекивати је да ће развојем технологије машинског превођења и овај проблем бити решен. Уз све недостатке, овај алат је више него користан како за рецензенте у часописима, менторе и чланове комисија за одбрану докторских дисертација тако и за вештаке у поступку утврђивања плагијата, али само као помоћно, а никако основно средство.

Закључак

Полазећи од норми којима се уређује ова област можемо разликовати две врсте плагијата и то: плагијат у смислу ауторског права и плагијат у смислу аутономних норми о академском поштењу. Суштински гледано проблем плагијата спада у област ауторског права, тачније повреде његове моралне компоненте и то права аутора да буде признат као аутор дела (право патернитета) и права на назначење име на аутора. Закон у оквиру одредби о ограничењу ауторског права дозвољава преузимање кратких одломака ауторског дела уз назнаку извора (право цитирања). Непридржавање ових одредби представља плагијат у смислу ауторског права. Закон прописује да опште идеје, начела, принципи и упутства нису ауторско-правно заштићени. Принцип академске слободе претпоставља њихово коришћење и даље развијање уз поштовање норми о академском поштењу. Аутономне норме које доносе универзитети и поједини факултети су део ширег корпуса на коме се темељи образовни систем, наука и култура у најширем смислу речи. Ове норме се односе на вредновање научног рада као једног од услова за стицање одговарајућих звања у образовању и науци. У делу који се односи на плагијат ове норме су много строжије у односу на норме ауторског права. Оне забрањују плагирање како делова текста тако и идеја. Ово је уједно и кључна разлика између плагијата у смислу ауторског права и плагијата у смислу аутономних норми у науци. Генерално говорећи, стваралачка активност претпоставља избор научених информација, њихово међусобно комбиновање, вредновање и преиспитивање али и додавање онога што је резултат властитог истраживања и искуства. Резултат тога је ауторско дело. У том смислу, посебно када су у питању докторске дисертације могуће је да дело није плагијат, али да не представља никакав допринос науци. Исто тако могуће је да дело представља плагијат, а да су преузета само општа места под условом да је преузет њихов избор и распоред без одговарајућих референци. Постојећи правни оквир даје два механизма санкционисања плагијата. Закон о ауторском праву даје могућност тужбе због повреде права. Прописима који се односе на академско поштење уређено је пре свега одузимање одговарајућих академских и научних звања. Овај систем се показао као доста компликован и прилично неефикасан те је због тога предмет критике. Многи пуно полажу на развој нових електронских технологија. Проблем је што програми који су до сада развијени не разликују општа места и друге облике законитог преузимања од плагираних делова. Ипак овај алат је више него користан као помоћно средство, међутим при процени да ли је у питању плагијат треба бити опрезан и у оцену се не треба упуштати без детаљне анализе како појединих делова тако и текста у целини. У противном, утврђивање плагијата ће постати само себи циљ, а неретко средство за обрачунавање са неистомишљеницима. Питање хиперпродукције научних чланака, диплома, мастер и докторских дисертација је питање ширег контекста у којем се научна заједница у Србији налази. Решавање не сме бити произвољно и појединачно, у погледу анатемисања појединаца, већ је неопходно системски приступити проблему и пре свега посебну пажњу посветити едукацији младих истраживача из ове области, те уједно јачању одговорности професора на којима је обавеза преношења тих вредности током студија.

Литература

- [1] Citation etiquette, How to handle the intellectual property of others, Swiss Federal Institute of Technology Zurich, доступно на интернет страни: <https://www.ethz.ch/content/dam/ethz/main/education/rechtliches-abschluesse/leistungskontrollen/plagiarism-citationetiquette.pdf> (26.07.2018.)
- [2] Columbia Law School, Faculty Resolution on Principles of Academic Honesty, доступно на интернет страни: <http://web.law.columbia.edu/academic-rules/certifications-academic-integrity>
- [3] Copyright law of the United Kingdom, www.copyrightservice.co.uk
- [4] Danish Code of Conduct for Research Integrity, Ministry of Higher Education and Science, ISBN (electronic publication): 978-87-93151-35-2 Danish Code of Conduct for Research Integrity – eng, web.
- [5] Dusollier, Severine, Scoping Study on Copyright and Related Rights and the Public Domain, WIPO, Geneva, 2010.
- [6] Impact of Policies for Plagiarism in Higher Education Across Europe, Plagiarism Policies in Sweden, Irene Glendinning with contributions from Stella-Maris Orim December 2013.
- [7] Martin Brian, Plagiarism: a misplaced emphasis, Journal of Information Ethich, Vol. 3, No. 2, Fall 1994.
- [8] Pledge of Academic Honesty, Section B (II) (A) states in relevant part (pages 26-27), available on: <http://www.law.nyu.edu/academic-services/pledge> (27.05.2016.)
- [9] Princeton University, Academic Integrity, Examples of Plagiarism, доступно на интернет страни: <https://www.princeton.edu/pr/pub/integrity/pages/plagiarism/>
- [10] Singapore Statement on Research Integrity;
- [11] Yale University, Yale College Undergraduate Regulations, Definitions of Plagiarism, Cheating, and Documentation of Sources, dostupno na internet adresi: <http://catalog.yale.edu/undergraduate-regulations/policies/definitions-plagiarism-cheating/#c.plagiarism>
- [12] Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works 1886, amended 1979.)
- [13] Водинелић, Владимир: Забрана плагирања и право цитирања у науци, Правни записи, 1/2015.
- [14] Етички кодекс Универзитета Црне Горе, доступан на интернет адреси: <http://www.ucg.ac.me/fajlovi/Eticki%20kodeks.pdf>
- [15] Закон о ауторском и сродним правима, Службени гласник РС бр. 104/2009, 99/2011 и 119/2012.
- [16] Закон о научноистраживачкој делатности, Службени гласник РС бр. 110/05 и 50/06.
- [17] Кривични законик, Сл. гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014.
- [18] Куба, Кокинг: Методологија израде научног текста, ЦИД Подгорица, Романов Бања Лука, 2004 (Lee Cuba & John Cocking: How to write about social sciences, Longam Group Limited, London 1977)
- [19] Лексикон грађанског права, Номос, Београд 1996.
- [20] Марковић Слободан, Норма и живот, Политика, 21. 1. 2012. године, Културни додатак.
- [21] Марковић Слободан, Право интелектуалне својине, Правни факултет Универзитета у Београду, 2013.
- [22] Поповић Душан, Приступ знању у светлу минималних стандарда ауторског права, Зборник: Правне инфраструктурне основе за развој економије засноване на знању, Крагујевац, 2012.
- [23] Правилник о академској честитости студената Универзитета у Београду - Факултета политичких наука, доступно на интернет адреси: <http://www.fpn.bg.ac.rs/node/4506>
- [24] Правилник о поступку и начину вредновања и квантитативног исказивања научноистраживачких резултата истраживача (Сл. Гласник РС, број 38/08)
- [25] Преглед судске праксе у области интелектуалног власништва, EU IPR Enforcement, Сарајево, 2014.
- [26] Шамић Мидхат, Како настаје научно дјело, ИП Свјетлост, Сарајево, 2003.